

DIPLOMKA NENÍ JEN INDIVIDUÁLNÍM DÍLEM

Zveřejňování absolventských prací není zpochybňováno

Již tři čtvrtě roku platí novelizovaný vysokoškolský zákon. Jedním z kontroverzních bodů, které se v něm objevily, je povinnost každé vysoké školy zveřejňovat všechny své absolventské práce. Problémem je otázka právní jednoznačnosti a také to, že některé diplomové, doktorandské či disertační práce mohou mít i povahu ekonomicky využitelného know-how. Zveřejněním celého textu tak může být tento efekt oslaben, nebo dokonce úplně znemožněn.

Jde o střet dvou právních norem?

Proč se zde neustále objevuje otázka právní nejednoznačnosti, tedy toho, zda může škola absolventskou práci poskytnout nejširší veřejnosti? Vždyť právě v tomto bodě je znění novely vysokoškolského zákona (paragraf 47 b) zcela jednoznačné – ukládá za povinnost každé VŠ tyto práce zveřejňovat. Problém je v tom, že v autorském zákoně stále platí právní úprava (paragraf 35), kde se uvádí, že absolventské práce mohou být bez souhlasu autorů zpřístupněny prakticky jen členům akademické obce. Vyplývá to alespoň z právního rozboru Martina Boháčka (VŠE), který před dvěma lety vypracoval pro účastníky Celostátní porady vysokoškolských knihoven v Hradci Králové. „Škola může využít školní dílo jen způsobem, při němž k němu mají přístup její učitelé, ostatní zaměstnanci a studenti, nikoliv ale jiné osoby,“ uvádí se v analýze nazvané Možnosti zpřístupňování vysokoškolských prací z hlediska autorského práva.

Zdá se tedy, že zatímco dříve byly diplomky a spol. jen interní záležitostí každé VŠ, nyní jde o střet dvou právních norem. Připouští to i rektor Masarykovy univerzity (MU) PETER FIALA: „Pokud skutečně vzniká otázka, která ze dvou norem má větší právní sílu, potom pro členy akademické obce je tou silnější normou zákon o vysokých školách. Vysoká škola by tedy v kolizi s legislativou být neměla – škola má za povinnost závěrečnou práci zveřejnit.“

„Rozhodně by se tohoto potenciálního konfliktu dvou právních norem nemělo využít k tomu, aby se zvrátil trend povinného zveřejňování absolventských prací. Jde totiž o jeden z nejlepších nástrojů pro růst a zjišťování kvality jednotlivých vysokých škol,“ komentuje situaci PETER MATĚJŮ, náměstek ministryně školství pro vědu a vysoké školy.

S diplomkou až k soudu

Zhruba před dvěma lety jeden ze studentů, a nyní již absolventů Právnické fakulty MU zpochybnil praxi školy, která zde existovala až do konce minulého kalendářního roku – práce se běžně zpřístupňovaly pro potřeby celé místní akademické obce. Nikdo jiný neměl právo přístupu do informačního systému školy. Student tvrdil, že

užitím pro vnitřní potřebu se ale myslí pouze vybraní jedinci této obce, jako vedoucí práce, děkan či zkušební komise. Dokonce na MU podal žalobu, jíž chtěl dosáhnout, aby se napříště diplomové práce nezveřejňovaly ani interně. Brněnský městský soud vydal předběžné opatření, ještě předtím než se začal kauzou zabývat, a to, že MU nesmí diplomovou práci žalobce zveřejnit. Vrchní soud však následně toto opatření zrušil jako neodůvodněné. A celý příběh zatím končí tím, že v srpnu škola soudní spor vyhrála, tedy že zveřejňováním absolventských prací na školním serveru nijak nepochybila.

Ekonomické zájmy autorů ohroženy?

Již dva představitelé univerzit v nedávných rozhovorech pro UN potvrdili, že plné zveřejnění každé absolventské práce (tedy celé její znění na internetu) může nepříjemně ovlivnit další využívání know-how obsaženého v díle. Šlo o rektora ČVUT Václava Havlíčka a Univerzity Karlovy Václava Hampla. Zejména V. Havlíček se obává, že zákonný požadavek na úplné zveřejnění může dokonce ohrozit patentové řízení v případě některých vynálezů, jež jsou předmětem absolventských prací. A V. Hampl před prázdninami našim novinám sdělil, že po volbách bude prostřednictvím České konference rektorů (ČKR) usilovat o změnu zákona. ČKR, která se sešla po prázdninách, podle sdělení P. Fialy však možnou novelu novely oficiálně neprojednávala. Další schůze ČKR bude v prosinci.

P. Fiala jako další představitel jedné z našich největších univerzit je však jiného názoru než jeho zmínění kolegové. „Na MU si nemyslíme, že úplným zveřejněním absolventských prací jsou ohroženy ekonomické zájmy školy. U nás jsou práce zadávány tak, aby škola žádnou ekonomickou újmu neutrpěla. Ano, teoreticky k takovému problému může dojít i u nás, ale zatím jsem se nedozvěděl ani o jediném takovémto případě.“

Také na ministerstvu školství nesdílejí obavy některých rektorů. „Podle našeho názoru je v legislativě prostor pro to, aby se část absolventské práce v případě potřeby neuveřejnila, a to jako utajovaná skutečnost,“ říká JOSEF BENEŠ, ředitel odboru vysokých škol, a dodává: „Nicméně takových prací je minimum. A jestli se jich jednou objeví více, bude to vynikající!“

P. Matějík dodává, že rozhodně elektronické „začernění“ nebo případně režim utajení jsou dostatečnými nástroji potřebnými pro patentové řízení, a proto skutečně není potřeba novelizovat paragraf o povinném zveřejňování absolventských prací.

Stejného názoru je i prorektor Západočeské univerzity v Plzni, člen předsednictva Rady vysokých škol a donedávna i její dlouholetý předseda FRANTIŠEK JEŽEK. „Potvrzuji i to, že metoda začernování je již dnes standardním postupem. Dále každá kvalifikační práce má mít část obecnou a speciální. Například u programátorů je dnes již běžné, že kód svého programu nezveřejňují, ale to, jak se program používá, ano.“

Diplomka není jen individuálním dílem

Podle rektora MU nemá otázka zveřejňování absolventských prací jen rovinu právní, ale také kulturní, sociální a etickou. „V univerzitním prostředí existuje tradice toho, že práce, které jsou nutným předpokladem k absolvování vysoké školy, by měly být

veřejně přístupné. Absolventské práce nejsou také pracemi, na které by se dalo pohlížet jen jako na zcela individuální díla. Jsou to totiž díla vytvářená v určitém prostředí a za určitým účelem. Tímto účelem je prokázat jakousi kompetenci k udělení příslušného titulu. Tato kompetence je prokazována v podmínkách, které jsou mimo jiné financovány z veřejných zdrojů. Z toho vyplývá i oprávnění veřejnosti provádět kontrolu toho, že daná vysoká škola uděluje titul lidem, kteří odvedli odpovídající výkon. Vysoké školy v některých zemích, například v Německu, přímo podmiňují udělení titulu úplným zveřejněním například doktorské práce.“

S důležitou poznámkou přichází i J. Beneš: „Nesmíme také zapomenout na to, že obhajoba absolventské práce je veřejná. Kdokoliv chce, může k obhajobě přijít, vyslechnout si ji, do práce nahlédnout a udělat si z ní poznámky. Dokonce jestli by si někdo chtěl třeba dvě hodiny práci fotografovat, nikdo mu to nemůže zakázat!“

Brněnská síť na podvodníky

MU je první z pětadvaceti veřejných vysokých škol, které se podařilo naplnit dikcí zákona. A šla ještě dokonce o několik kroků dál. Nejen že si tedy prostřednictvím jejích webových stránek můžete od září přečíst každou absolventskou práci obhájenou v tomto kalendářním roce, ale můžete se dostat i k některým starším diplomkám. Ke zveřejnění však museli dát souhlas jejich autoři. Každý návštěvník internetu má tak k dispozici téměř 30 tisíc prací.

Takto nastavený systém MU však žádnou novinkou není, protože již dříve byly závěrečné práce se souhlasem studentů zveřejňovány. Aktualitou je však to, že databáze závěrečných prací byla propojena se zatím u nás jedinečným programem na odhalování možných plagiátů, respektive duplikátů téhož textu. Software vytvořili na Fakultě informatiky MU. Systém bude navíc učiteli univerzity od října standardně využíván i při kontrole seminárních prací. Univerzita chce takto odhalené plagiátory postihovat.

„Takovéto případy si řeší jednotlivé fakulty,“ sděluje P. Fiala a pokračuje: „Pokud dojde k takovému hrubému porušení studijních povinností, musí být případ postoupen disciplinární komisi, která rozhodne. Komise je složena jak ze zástupců akademických pracovníků, tak studentů. Zatím jsme odhalili několik případů, které se řeší. Nemám ale v rukou ještě žádný doklad toho, že šlo skutečně o prokazatelné plagiátorství. V principu se na věc dívám tak, že postihnout ty, kteří již titul obdrželi, je věcí diskuze – i když autorský zákon umožňuje jeho narušení stíhat zpětně, odebrání titulu je komplikované. Musíme tedy teprve nalézt jednotný postih. Rozhodně se nabízí alespoň možnost takového podvodníka zveřejnit, a to není až tak malá sankce. Pokud jde o ty, jež odhalíme ještě před udělením titulu, budou ze studia vyloučeni. Systém vyhledávání duplikátů by však měl mít především preventivní účinek.“

Ředitel Beneš navíc nepovažuje skutečné plagiátorství diplomek za příliš častý jev. „Osobně vím za posledních patnáct let jen o dvou případech skutečného plagiátorství, a to jen u habilitačního a pak profesorského řízení. Diplomové práce jsou spíše než plagiáty většinou pracemi kompilačního charakteru. Skutečně původní know-how se v nich objevuje jen výjimečně. Studenti v pracích tedy vlastně běžně opisují. Jde jen o to, aby tuto skutečnost netajili, ale vždy citovali příslušné zdroje.“

P. Matějů by studenty hned po zavedení systému ze školy nevylučoval. „A to proto, že opisování je masový jev. V prvním roce bych dával práce předělat. Od dalšího roku bych však také přistoupil k vyloučení studenta.“

Jaký je výhled do budoucnosti?

Dříve nebo později každá VŠ zavede podobný systém tomu, který spustili na MU. Dále se také nabízí možnost jednotlivé vysokoškolské servery propojit do společné databáze absolventských prací. „Měli bychom využít to, že když s rozvojem informačních technologií na jedné straně vzniká daleko lepší možnost některé texty zneužít, na straně druhé se nabízejí také účinné nástroje k tomu, jak mít takovéto zneužívání pod kontrolou,“ myslí si P. Fiala.

Informační systém MU je totiž zatím schopen odhalovat jen ty duplikáty, ke kterým došlo v rámci univerzity. Až bude však propojen s databázemi ostatních VŠ a s internetem, jeho efektivita ještě podstatně vzroste.

Náměstek Matějů takovýto vývoj rozhodně podporuje: „Pokud se ukáže, že vysoké školy mají o propojení jednotlivých databází absolventských prací opravdu zájem, může vzniknout ministerstvem školství finančně podporovaný program, a to i proto, aby se celý systém standardizoval.“

LUKÁŠ DOUBRAVA

http://www.ucitelskenoviny.cz/obsah_clanku.php?vydani=33&rok=06&odkaz=diplomka.htm&PHPSESSID=086bfe